

УДК 82.01/.09: 85-31: 821.111

Свербілова Тетяна Георгіївна

докторка філологічних наук, провідний науковий співробітник
 Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України
<https://orcid.org/0000-0002-3252-0719>
sverbilova@izt.kiev.ua

ПОСТРЕАЛІЗМ І НАЦІОНАЛЬНІ МОДЕЛІ ПОВСЯКДЕННЯ В СУЧАСНІЙ ЖІНОЧІЙ ПРОЗІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ (АННА БЕРНС І БЕРНАДІН ЕВАРІСТО)

Анотація. У статті аналізується поетика повсякдення в романах Анни Бернс «Молочник» і Бернадін Еварісто «Дівчина, жінка, інша» з погляду сучасних теорій постреалізму, що існує у парадигмі як постмодернізму, так і метамодернізму. Відповідно змінюється наративне призначення риторики повсякдення у бік символізації банального як щоденного. Розглядаються такі традиційні наративні реалії і деталі різних національних моделей повсякдення як ірландських, так і чорношкірих жінок Британії, як тілесність, їжа, одяг, топоси відкритого простору та інтер'єри приватного життя, родинні і сексуальні стосунки тощо. Виявляється подібне та різноманітне у різних локальних національних, расових та культурних матрицях у межах британського постреалізму гендерного типу, що протистоїть традиційному міметичному реалізму своїм тяжінням до символізації і метафоризації дійсності. У добу постреалізму це є спробою в умовах глобального світу модернізувати повсякденність до рівня основних сучасних проблем людства.

Ключові слова: поетика повсякдення, сучасний британський роман, жіночий роман, Анна Бернс, Бернадін Еварісто, постреалізм, глобалізм, імагологема Іншої.

Tetiana Sverbilova

Doctor of Philology, Associate Professor, Leading Researcher
 Shevchenko Institute of Literature, National Academy of Sciences of Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-3252-0719>
sverbilova@izt.kiev.ua

POSTREALISM AND NATIONAL MODELS OF EVERYDAY LIFE IN MODERN WOMEN'S PROSE OF GREAT BRITAIN (ANNA BURNS AND BERNADINE EVARISTO)

Abstract. The article analyzes the poetics of everyday life in the novels of Anna Burns «Milkman» and Bernardine Evaristo «Girl, Woman, Other» in terms of modern theories of postrealism, which exists in the paradigm of both postmodernism and metamodernism. Accordingly, the narrative purpose of everyday rhetoric changes towards the symbolization of the banal as everyday. The traditional realities and details of the various national models of everyday life of both Irish and black British women, such as corporeality, appearance, food, clothing, topos of open space and interiors of private life, family and sexual relations, details of career and professional occupations, education and leisure, sports, various hobbies, etc. It is determined similar and diverse in different local national, racial and cultural matrices within the British postrealism of the gender type, which opposes traditional mimetic realism by the tendency to symbolize and metaphorize reality. In the age of postrealism, this is an attempt in the global world to modernize everyday life up to the level of the main modern problems of mankind. Postrealistic processes of symbolization of everyday life in the aspect related to the processes of globalization of culture is considered. This is the interaction of totalitarian thinking and new global practices of mankind. In this case, according to the principles of transculturation of global culture, it is not a one-sided influence, but interaction and interpenetration. The imagologem of the Other is analyzed as a cultural phenomenon and as a subject of narration. The difference of female images is identified as a national betrayal from the point of view of the patriarchal-tribalist community in the novel by Anna Burns. But the view of «others» in Bernardine Evaristo's novel is characterized too by a certain monopoly in deviating from this otherness, both in the direction of trying to preserve national, racial identity, and in the direction of the traditional norm as the oppression of a peculiar and diverse personality. The struggle for the right to an independent identity becomes the main plot of both novels, which move, on the one hand, in the traditional gender themes and, on the other hand, go beyond traditional women's prose, not least due to symbolic stylistics and poetics in the display of everyday life in postrealist discourse.

Key words: poetics of everyday life, modern British novel, women's novel, Anna Burns, Bernardine Evaristo, postrealism, globalism, the image of the Other.

Традиційно літературознавчі дослідження поетики повсякденного базуються на міждисциплінарних джерелах, передовсім історичних, соціологічних, філософсько-антропологічних. Втім, ще не вироблені власне літературознавчі теоретичні методології, які характеризуються різноманітністю підходів і потребують подальшого узагальнення і конкретизації. Звідти «сформована в гуманітарних науках відмова від спроб сутнісних дефініцій категорії повсякденного і переміщення дослідницького фокуса з питання «що?» на питання «як?»» [1, с. 58].

Одним із можливих аспектів цієї теми може бути застосування методологій дослідження нового літературного стилю кінця 20-початку 21 ст., що починає сусідити з постмодерним світом, і ще не має однозначної назви. Це постреалістичні тенденції у постмодернізмі. Старий міметичний реалізм 19 ст., як і новий реалізм початку 20 ст., своїм головним бастионом впливу мав завжди деталізацію повсякдення. Ми намагаємося актуалізувати аналіз поетики повсякдення з погляду постреалізму, невід'ємного від сучасного літературного поля, що відрізняється від міметичного реалізму символізацією і метафоризацією деталей будення. Від побуту до символу – так можна було б означити цей шлях.

Американські дослідники безпосередньо пов'язують питання про повсякденність в літературі з новим реалізмом. Так, Ендрю Епштейн (Andrew Epstein) досліджує підйом експериментального реалізму як поетичного стилю та поворот до «проектів повсякдення», що лежать в основі літератури XX і XXI століття [8]. Також, аналізуючи маніфести авангардиста Рона Сіллімана, дослідник говорить про те, що Сілліман, попри те, що вважав реалізм нездатним адекватно відобразити повсякденне, не заперечував його і не відмовлявся від нього, а намагався розширити і модернізувати цей проект [9].

Мадью Дабей (Madhu Dubey) у статті «Пост-постмодерний реалізм?» зазначає, що значна кількість дослідників упевнена в тому, що на зміну постмодернізму приходить новий стиль художньої літератури, що повертається до соціального світу. Але якщо навіть і виявиться рух від формальних технік постмодернізму до гранд-реалізму, все одно це не буде повною ревізією і докорінною трансформацією у напрямку до нового типу соціального роману через відродження нарративного реалізму [7, р. 364 – 371].

Ейлен Вил'ямс-Ванквет (Eileen Williams-Wanquet), услід за Фредеріком Регардом, пропонує називати нові явища в літературі постреалізмом, враховуючи те, що як постреалізм, так і постмодернізм мають бути віднесеними до доби постмодерну [12, р. 389 – 419]. Відображення щоденного часу повсякденності знаходиться на перетині цих стильових пошуків, і в цьому його важливість. Наприклад, Сіобан Філіпс (Siobhan Phillips) позиціонує щоденний час як життєво важливу категорію в модерністській естетиці, американській літературі та поетичній теорії. У кінцевому рахунку Філіпс демонструє, що поетика повсякденного часу сприяє не тільки глибшому розумінню літератури, але також опису епохи, оцінкам жанру та постійній реконфігурації питань, які відображає та висвітлює література [11].

Постреалізм у своїй увазі до повсякденності може розглядатися, по-перше, згідно з традицією символічного реалізму старої школи С. Бойм [6], присвяченій дослідженню лише радянського повсякдення, а, по-друге, позаяк сам цей термін був запропонований Н. Лейдерманом [3; 4] як взаємодія спочатку модернізму з реалізмом, а потім постмодернізму з реалізмом і, по-перше, викликав значну полеміку і критику, а, по-друге, аналізувався виключно на матеріалі російської літератури, – то він потребує модернізації в умовах глобального світу.

Недостатньо вивченими є також і постреалістичні тенденції в сучасних теоретичних описах повсякдення з погляду нарративної поетики як одного з найперспективніших напрямів теорії роману [2, с. 157-164]. За узагальненням О. Харлан, увага до повсякдення допомагає «розумінню ступеня свободи індивіда в історико-політичних, хронологічних, етнокультурних та інших обставинах; <...> дослідження питання про способи життя і екстремального виживання в умовах воєн, революцій, терору, голоду.» [5,]. Не менш важливими є умови виживання в умовах расової, гендерної, мовно-культурної тощо дискримінації не лише у тоталітарних, але й навіть у неоліберальних суспільствах.

Два британські романи, що отримали Букерівську премію останніх років, – «Молочник» (Milkman, 2018) ірландської письменниці Анни Бернс (Anna Burns) і «Дівчина, Жінка, Інша» (Girl, Woman, Other, 2019) Бернандін Еварісто (Bernardine

Evaristo), письменниці англо-нігерійського походження, – написані жінками, і якщо сьогодні термін «жіноча проза» не сприймається багатьма дослідниками, то все ж таки у своїй багатовіковій історії вона характеризувалася особливим письмом і зазвичай зверталася до описів повсякденного життя. У добу постреалізму це є спробою в умовах глобального світу модернізувати, символізувати і метафоризувати повсякденність до рівня основних сучасних проблем людства.

Ми розглядаємо сучасні процеси символізації повсякденності лише в одному аспекті, безпосередньо пов'язаному с процесами глобалізації культури. Це взаємовплив тоталітарного мислення і нових глобальних практик людства. При цьому, згідно з принципами транскультурації глобальної культури, це зовсім не однобічний вплив, а взаємодія і взаємопроникнення.

Дія роману Анни Бернс відбувається у замкненому традиційними патріархальними цінностями, націоналістичному ірландському суспільстві, охопленому війною 1970-х років, в одному із районів міста, контрольованому націоналістами. Але цей роман зовсім не політичний. Патріархальне суспільство, здійснює психологічний тиск на 18-річну героїню. Їй нав'язують неіснуючий зв'язок із загадковим літнім ватажком одного з підрозділів I.R.A., якого називають Молочником (Milkman), доводячи її до межового психологічного стану. Те, що сама його фігура символізована, абстрагована, позбавлена реальних рис, – переводить конфлікт у метафізичний план. І, навпаки, наявність його двійника – справжнього молочника – цілком реалістично окресленого персонажа, який вважається диваком, бо не приймає законів мілітаризованого суспільства примусу, – руйнує цю патріархальність з позицій незалежної від політичної історії особистості.

Парадокс і абсурдність полягає в тому, що єдине прізвище, що з'являється в цьому романі, взагалі позбавленому географічних і історичних назв, імен і прізвищ персонажів, – це справжнє прізвище майже уявного Молочника – Milkman, – що є аглійським, а не ірландським. Це робить усю його атрибуцію до національного руху сумнівною. Адже в цьому середовищі легально існує впізнавана і в українському суспільстві пара спостерігачів, яка споглядає за наданням «правильних» національних імен дітям і зовсім

не припускає можливості будь-яких англійських імен, навіть історично відомих. Мова теж розподіляється на «нашу» і «не нашу» з невластивими словами, що належать «країні за морем», тобто Англії, а отже, чужими.

Конфлікт будується навколо зіткнення замкненого у своїй обмеженості національно-етнічного світу, – і світу глобальної культури з відчуттям різноманітності і багатоголосся. Це відбувається завдяки включенню в описи деталей повсякдення, які поступово перетворюються на знаки символічного навернення до багатобарвного світу. Ключовою в цьому відношенні є сцена в центрі міста на вечірніх курсах французької мови, які відвідує нараторка. Слухачаів не вдовольняє те, що опис неба у французького письменника не відповідає традиційним уявленням про небо, яке, на їх погляд, лише блакитного кольору. Навіть коли вони підходять до вікон, і спостерігають вечірнє небо на заході сонця, що має всі кольори спектру, навіть зелений, вони не довіряють цьому. Тобто спостереження з боку внутрішнього замкненого простору за простором зовнішнім, розкутим, зводить це повсякденне явище – вечірнє небо – до символічного виходу з обмеженого простору патріархальної націоналістичної свідомості.

Можна було б припустити, що в такому сучасному для культури глобалізму романі Бернандін Еварісто гендерний світ позбавлений тоталітарного примусу і диктату. Але виявляється, що у такому дуже незвичному лондонському світі колишніх дискримінованих груп, як і у вільному світі американських колоністок, – чорношкірих жінок – існують тоталітарні відносини. Як і у патріархальному ірландському суспільстві, людські стосунки не позбавлені тоталітарного психологічного примусу і психологічного насильства, не кажучи вже про фізичне виживання. Ця несвобода, тиск і примус не настільки очевидні, як у суспільстві трайбалістському і мілітарному, де всі атрибути життя поділено на правильні і неправильні, – але вони існують. Дискримінація існує, наприклад, у невизнанні димломів про вищу освіту іммігрантів з країн третього світу.

Ми розглядаємо наступні рівні традиційної деталізації різних моделей повсякдення, що несуть символічний зміст в обох романах: тілесність; їжа; одяг; замкнені інтер'єри приват-

ного життя як внутрішній простір; топоси розімкненого простору з його вулицями, оклицями, місцевостями; деталізація приватного життя: родинні, сексуальні стосунки різних орієнтацій; деталізація суспільно-приватного життя: кар'єра, професійні заняття, навчання, дозвілля, заняття спортом, хоббі тощо.

У стилістиці постреалізму ця деталізація має не лише конкретизуючий, але й узагальнюючий, символічний зміст. Так, повсякденний світ роману «Молочник» – це світ приватного життя, світ тотального тиску на особистість. Тут складається парадоксальна ситуація, коли, навіть на погляд самостійно мислячих персонажів, що виламуються з-поза загального ряду психології місцевих обивателів, – головною вадою героїні є зовсім не її міфічний неіснуючий зв'язок з літнім Молочником, ватажком націонал-терористів, – а читання книжок 19 століття на вулиці на ходу.

Клер Кілрой (Claire Kilroy) у рецензії на роман зазначала його дивну екосистему – психо-політичну атмосферу зі своїми правилами і ідентифікацією за родо-племінними ознаками, що відображено реалістично: «Попри те, що роман відбувається в Північній Ірландії протягом 1970-х років, він навіює думки про інші режими та їх вплив: сталінську Росію, талібан. <...> Незважаючи на сюрреалізм, все в цьому романі звучить правдиво» [10].

Імагологічний світ Іншого – це завжди світ ворога, якого треба знищити, відчужити, навіть якщо цей ворог «по той бік дороги», тобто ті ж самі ірландці, але іншої віри. Символом цього відчуження стає деталізація їжі: «Було правильне масло. Було неправильне масло, – розповідає нараторка. – Чай лояльності. Чай зради. Були «наші крамниці» та «їх крамниці»...

Отже відмінність «нового реалізму» – постреалізму – від традиційного «старого реалізму» міметичного типу в описах повсякдення полягає у високому ступені символізації деталей побуту, які вже перестають слугувати супроводником свідомості персонажів, конкретизуючи тло дії, а перетворюються на принципові опорні моменти в самій цій свідомості. Стиль роману «Молочник» критика називає потоком свідомості у дусі Джойса. Цікаво, що сама нараторка звертається до термінології художніх стилів, аналізуючи вуличну бійку двох чоловіків, яку вона оцінює як

арт нуово і яка не цікавить перехожих, схильних до примітивного реалізму.

Але роль деталей повсякдення у Бернс виходить далеко за межі свідомості нараторки. Так, згадки про їжу – це зовсім не деталізація побуту, а символізація політичного простору у суспільстві, зануреному у війну мілітарну і війну суспільно-психологічну із нав'язуванням псевдопатріотизму і пошуками ворога навіть серед своїх. Проте їжа, продукти не можуть бути лише «нашими». Тому однією із знакових сцен роману є відвідування середньою сестрою –нараторкою – на прохання молодших сестер продуктової крамниці з метою купівлі чипсів, так би мовити, глобалістської їжі. Вся місцева громада завдяки пліткам вже приймає дівчину за коханку впливової особи парамілітарних сил, тому чіпси їй відпускають безкоштовно, а вона не може з цим змиритися і віддає пакунок вуличним собакам. Цих собак ледь помічає напівсліпа дівчина, яка йде, тримаючись за вуличну огорожу. Символ непотрібної їжі поєднується з символом решітки, що звужує навколішній простір вулиці, і з символом сліпоти, що хоча й пояснюється сюжетно, але залишається головною ознакою тоталітарної громади.

З іншого боку, їжа може перетворитися на психо-фізіологічний примус в умовах абсолютної як індивідуальної так і політичної глобальної свободи на хрестоматійно вільних територіях Америки, де опиняється одна з героїнь роману Бернандін Еварісто. Вегетаріанські і веганські страви перетворюються на своєрідний примус для мешканки Лондона, яка не звикла не лише до важкої фізичної праці на будівництві, але й до незвичної для себе їжі.

Загалом в романі Еварісто описам страв і одягу присвячено чимало місця. Різноманітні незвичні для європейців страви чорношкірої Африки, Азії, Латинської Америки, Карибів у чотирьох-п'яти поколіннях жінок-іммігрантів у Британії протягом більше, ніж століття, символізують як намагання зберігти свою неповторну національно-расову ідентичність для старшого покоління, якому ще доводилося стверджувати своє право бути британцями, і передати цю ідентичність дітям і онукам, – але й неможливість такого ідентичнісного збереження у процесі глобалізації і транскультурації. Дочки, онуки і правнучки першопрохідниць вже стають англійками, членки-

нями загального глобального світу, і обирають їжу і одяг за індивідуальними особистісними як гендерними, так і загальнолюдськими смаками. Завдяки освіті і професійним якостям, чорношкірі жінки Британії, як і мулатки і кватеронки, позбавляються ознак соціальної маргінальності, що є, власне, головним мотиваційним чинником усіх численних героїнь роману. Метафорою такої транскультурації є поступова зміна кольору шкіри у бік світлої (міжрасові шлюби), що непокоїть старше покоління чорношкірих жінок. Їжа і одяг сучасного покоління чорношкірих жінок з самого початку символізує включення усіх культур світу, глобальність деталей повсякдення. Так, наприклад, в домі Амми її багатонаціональні друзі їдять страви усіх націй світу, враховуючи також наднаціональні індивідуальні особливості: турецький горошок, ямайське курча у маринаді, грецький салат, мароканське ягня, африканський рис з лободою а також паста без рослинного білка для особливо дратівливих. Але це не відмова від власних коренів, а символ єдності світу. Наскрізним сюжетом роману є історія Пенелопи, травмою життя якої було те, що її всиновили від невідомих батьків, і яка лише у 80 років за допомогою тесту на ДНК знаходить свою справжню смагляву мати-британку Хетті. Тест на ДНК, що виявляє безліч найрізноманітніших генетичних походжень з усього світу у британців, зокрема, африканські крові, є запереченням чистоти етносів європейців, спростуванням теорій етнічного націоналізму і доводить єдність і спордненість європейського і іншого людства. Цей історичний роман із розгалуженим наративом за принципом ризоми, на перший погляд, будується як традиційно феміністський для старшого покоління героїнь і гуманітаріанський, багатогендерний і різнобарвний для молодшого покоління, яке завдяки відмінній університетській освіті має надію очолити інтелектуальну верхівку суспільства, – тобто як наратив, прив'язаний нелегкому індивідуальному самоствердженню і самовираженню за допомогою освіти і індивідуальної кмітливості, розуму і наполегливості у здобутті гідного місця в англійському суспільстві різних чорношкірих жінок. Але він поступово перетворюється на роман глобалістський, що свідчить про перехід до глобального людства – з національними ознаками повсякдення, включеними в загальноєвропейське життя.

Деталізація одягу, якому приділено велику увагу, теж має символічний зміст. В романі Еварісто незвичність і неспіввідносність віку одягу немолодої чорношкірої театральної діячки Амми – деталь, яку помічає навіть її донька, – свідчить про розкутість її індивідуальної творчої натури. Хіджаб однієї зі студенток позбавлений релігійного змісту, але є деталлю національного самоствердження. Затрапезний одяг і відсутність взуття патріархіні цього жіночого роману – старої 94-річної фермерки Хедді – не має ніякого значення ані для її улюбленої онуки-трансгендера, людини без певної статі, ані для її знайденої через 80 років дочки – цілком традиційної жінки. Світ і жінки в ньому дуже різні, стверджує роман.

Символізація одягу в романі Бернс дещо складніша. Так, деталізація одягу відіграє трагікомічну роль в історії закоханості у справжнього молочника літньої матері десятиох дітей – вдови. Цей чоловік – з тих диваків, хто «порушує звичні межі» у цьому етнічному звіринці. Він викидає на вулицю знайдену ним у своїй коморі зброю, приховану бойовиками. Закохана в нього мати нараторки тягає потайки з кімнати своєї 18-річної доньки її сучасний одяг, навіть білизну, – замість свого старовжитного одягу, щоб сподобатися молочнику. Роману притаманний як чорний гумор абурдистської нарації, так і гумористична спрямованість в описах родинної єдності, що на рівні індивідуальних родинних взаємин протистоїть тиску тоталітарної громади. Так, донька не лише не ображається на мати, але й запевняє її, що вона ще достатньо вродлива, щоб сподобатися молочнику. На доказ цього молодші сестри витягають і викидають старе бабусине крісло, в яке вже не влезить мати, яка з віком погладшала, що її дуже гнітить.

Ці три молодші сестри описані зовсім недовірно, зважаючи на середовище і умови, в яких вони зростають. Маленькі дівчинки – кандидатки на школу геніїв – вільно розмовляють про єгиптологію і другий закон термодинаміки, про безліч невластивих їх віку і стану речей. Але саме з ними пов'язана надія на звільнення від гніту парамілітарного націоналізму і вихід до глобального світу. В їх районі жила колись пара танцівників, які перетворилися на першу міжнародну пару переможців у танцях. Молодші сестри, одягши вбрання середньої сестри, заве-

лике і довге для них, танцюють вальс на вулицях перед будинком разом з іншими дівчатками. Вони граються у «міжнародну пару». Це мрія про вихід із замкненого простору трайбалізму до глобального світу культури, що не обмежується правильними і неправильними речами і думками.

Така ж символізація повсякденності відбувається і в описах домівок, внутрішнього простору, і вулиць та місцевостей – зовнішнього простору.

В розімкненому у своїх топосах романі Еварісто житло настільки ж різноманітне, як і світ цього нарративу: від покинутих фабрик і старих офісних кварталів Лондона і кімнати у гуртожитку для мігрантів – до чотириповерхового коттеджу вчительки на пенсії Пенелопи чи затишного будиночку Амми у Брікстоні, від студентських кімнат до багатого маєтку близ Гайд-парку, і від професорської лондонської квартири – до бунгало на Карибах. Власне, внутрішній простір, топос житла, оселі в романі, лондонський передусім, є символом різнобарвності глобального світу.

Традиційним інтер'ерам патріархальної спільноти у романі Барнс протистоїть будинок «можливого бойфренда», автомеханіка. Цей будинок забитий у всіх кімнатах частинами двигунів автомобілей, які збирає «можливий бойфренд». Власне, ця відмінність від звичайного інтер'єру не лише робить його диваком, який виходить «поза межі звичного», але й слугує приводом для звинувачень його у національній зраді: він приносить додому частину двигуна старої знакової англійської машини Бентлі-Блоуер. Детективно-символічний мотив сюжету виникає з приводу фірмової емблеми виробника – прапорця іншої ворожої країни. Сусіди доносять про це ватажку бойовиків, і з того часу життя «можливого бой-френда» вже знаходиться під загрозою. Тобто побутова деталь

– шильдик з прапорцем іншої країни, що навіть відсутній на двигуні в інтер'єрі приватного будинку, – стає приводом для абсурдного звинувачення.

Деталі навколишнього середовища, зовнішнього простору, теж набувають символізації псевдореальності. Так, в романі Барнс символічною метафоричною місциною на шляху від центру до будинку нараторки є міфічний «десятихвилинний майданчик», який можна пройти за 10 хвилин. На цьому мертвому майданчику розташовані церкви, одну з яких вщент зруйновано невідомо як старою бомбою часів минулої війни, а також двері крамниць, які, вочевидь, не працюють. Це місце – немов портал до якоїсь неіснуючої реальності, де невідомо як, звідки і куди, з'являються і зникають фігури бойовиків. Лише справжній молочник спокійно перетинає на своєму білому молоковозі цей ілюзорний портал. Реальністю наділені ті, хто виходить поза межі трайбалістського парамілітарного світу, диваки, трикстери.

Отже, інакшість ототожнюється з погляду патріархальної спільноти як національна зрада в романі Анни Барнс. Але й погляду «інших» в романі Бернандін Еварісто відступ від цієї іншості як у бік намагання зберігти національну, расову ідентичність, так і у бік традиційної норми як пригноблення різнобарвної особистості, – властивий певний монополізм. Така подібність світу мілітарно-трайбалістського і світу глобального, на перший погляд, вільного для особистості у всіх вимірах, застерігає від безмежного захоплення як тоталітарним суспільством національної обмеженості, так і неоліберальним суспільством необмежених можливостей. Національні моделі повсякдення, різні за своєю структурою, але подібні за виявленням несвободи, це підтверджують.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воротынцева К.А. Проблема повседневности / К.А. Воротынцева // Новый филологический вестник. – 2011. – №3(18). – С. 58-71.
2. Воротынцева К.А., Силантьев И.В. Повседневность как категория нарративной поэтики / К.А. Воротынцева, И.В. Силантьев // Филология и человек. – 2014. – №1. – С. 157-164.
3. Лейдерман Н. Л. Постреализм: теоретический очерк / Н. Л. Лейдерман. – Екатеринбург, 2005. – 244 с.
4. Лейдерман Н. Л., Липовецкий М. Н. Русская литература XX века. 1950–1990-е годы. В 2 т. /

Н. Л. Лейдерман, М. Н. Липовецкий. – М.: Академия, 2008.

5. Харлан О. Поетика повсякденності в «Щоденнику» Михайла Драй-Хмари / О. Харлан // Українська мова і література в школі. – 2010. – №1. – С.50-54.
6. Boym, Svetlana. *Common Places: Mythologies of Everyday Life in Russia*. Cambridge: Harvard University Press, 1994. 356 pp. Рос. мовою: Бойм С. Мифология повседневной жизни. – М.: Новое литературное обозрение, 2002. – 320 с.

7. Dubey, Madhu. «Post-Postmodern Realism?» [Electronic resource]. *Twentieth Century Literature*. 2011. vol. 57. № 3/4. pp. 364–371. Access mode from 07.04.2021: <https://www.jstor.org/stable/41698756?seq=1>.
8. Epstein, Andrew. *Attention Equals Life: The Pursuit of the Everyday in Contemporary Poetry and Culture* [Electronic resource]. New York, NY. Oxford University Press, 2016. 385 p. Access mode from 07.04.2021: <https://books.google.com.ua/books?id=B-KOjwEACAAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
9. Epstein, Andrew. «‘There Is No Content Here, Only Dailiness’: Poetry as Critique of Everyday Life in Ron Silliman’s ‘Ketjak.’» [Electronic resource] *Contemporary Literature*, vol. 51, no. 4, 2010, pp. 736–776. Access mode from 07.04.2021: <https://www.jstor.org/stable/41261814?seq=1>
10. Kilroy, Claire. *Milkman by Anna Burns review – creepy invention at heart of an original, funny novel* [Electronic resource] // *The Guardian*, 2018, 31 May. Access mode from 07.04.2021: <https://www.theguardian.com/books/2018/may/31/milkman-anna-burns-review-northern-ireland>
11. Phillips, Siobhan. *The Poetics of the Everyday: Creative Repetition in Modern American Verse* [Electronic resource]. New-York, Columbia University Press, 2009. 319 p. Access mode from 07.04.2021: <http://cup.columbia.edu/book/the-poetics-of-the-everyday/9780231149303>
12. Williams-Wanquet, Eileen. *Towards Defining «Postrealism» in British Literature* [Electronic resource]. *JNT-Journal of Narrative Theory*. Eastern Michigan University. September 2006. № 36(3). pp. 389–419. Access mode from 07.04.2021: https://www.researchgate.net/publication/236755803_Towards_Defining_Postrealism_in_British_Literature ; <https://muse.jhu.edu/article/215049>

REFERENCES

1. Vorotynceva K.A. *Problema povsednevnosti [The problem of everyday life]* / K.A. Vorotynceva. *Novyj filologicheskij vestnik*, 2011, №3(18). S. 58-71. (in Russian).
2. Vorotynceva K.A., Silant'ev I.V. *Povsednevnost' kak kategorija narrativnoj pojetiki [Everyday life as a category of narrative poetics]* / K.A. Vorotynceva, I.V. Silant'ev. *Filologija i chelovek*, 2014, №1. S. 157-164. (in Russian)
3. Lejderman N. L. *Postrealizm: teoreticheskij ocherk [Postrealism: a theoretical essay]* / N. L. Lejderman. Ekaterinburg, 2005. 244 s. (in Russian).
4. Lejderman N. L., Lipoveckij M. N. *Russkaja literatura XX veka. 1950–1990-e gody. V 2 tt. [Russian literature of the XX century. 1950s-1990s. In 2 vols.]* / N. L. Lejderman, M. N. Lipoveckij. Moscow, Akademija, 2008. (in Russian).
5. Kharlan O. *Poetyka povsiakdennosti v «Shchodennyku» Mykhaila Drai-Khmary [The Poetics of Everyday Life in Mykhailo Dry-Khmara's Diary]* / O. Kharlan. *Ukrains'ka mova i literatura v shkoli*, 2010. # 1. – S.50-54. (in Ukrainian).
6. Boym, Svetlana. *Common Places: Mythologies of Everyday Life in Russia*. Cambridge, Harvard University Press, 1994. 356 pp. ; Bojm S. *Mifologija povsednevnoj zhizni*. Moscow, Novoe literaturnoe obozrenie, 2002. 320 s. (in Russian).
7. Dubey, Madhu. «Post-Postmodern Realism?» [Electronic resource]. *Twentieth Century Literature*. 2011. vol. 57. № 3/4. pp. 364–371. Access mode from 07.04.2021: <https://www.jstor.org/stable/41698756?seq=1>.
8. Epstein, Andrew. *Attention Equals Life: The Pursuit of the Everyday in Contemporary Poetry and Culture* [Electronic resource]. New York, NY, Oxford University Press, 2016. 385 p. Access mode from 07.04.2021: <https://books.google.com.ua/books?id=B-KOjwEACAAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
9. Epstein, Andrew. «‘There Is No Content Here, Only Dailiness’: Poetry as Critique of Everyday Life in Ron Silliman’s ‘Ketjak.’» [Electronic resource] *Contemporary Literature*, vol. 51, no. 4, 2010, pp. 736–776. Access mode from 07.04.2021: <https://www.jstor.org/stable/41261814?seq=1>
10. Kilroy, Claire. *Milkman by Anna Burns review – creepy invention at heart of an original, funny novel* [Electronic resource]. *The Guardian*, 2018, 31 May. Access mode from 07.04.2021: <https://www.theguardian.com/books/2018/may/31/milkman-anna-burns-review-northern-ireland>
11. Phillips, Siobhan. *The Poetics of the Everyday: Creative Repetition in Modern American Verse* [Electronic resource]. New-York, Columbia University Press, 2009. 319 p. Access mode from 07.04.2021: <http://cup.columbia.edu/book/the-poetics-of-the-everyday/9780231149303>
12. Williams-Wanquet, Eileen. *Towards Defining «Postrealism» in British Literature* [Electronic resource]. *JNT-Journal of Narrative Theory*. Eastern Michigan University. September 2006. № 36(3). pp. 389–419. Access mode from 07.04.2021: https://www.researchgate.net/publication/236755803_Towards_Defining_Postrealism_in_British_Literature ; <https://muse.jhu.edu/article/215049>